

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

HANA BREČKO

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**MEDNARODNA PRIMERJAVA SHEM ZA ZAVAROVANJE
BANČNIH VLOG**

Ljubljana, avgust 2009

HANA BREČKO

IZJAVA

Študentka Hana Brečko izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Marka Košaka, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 12. 8. 2009

Podpis: _____

KAZALO

UVOD.....	1
1 NAMEN JAMSTVA ZA BANČNE VLOGE.....	2
2 OBLIKE JAMSTVA.....	3
3 ZAJAMČENA VLOGA.....	4
3.1 VRSTE KRITIH DEPOZITOV.....	4
3.2 »SOZAVAROVANJE«.....	5
4 NALOGE JAMSTVENEGA SISTEMA.....	5
5 DELOVANJE SISTEMA.....	6
5.1 FINANCIRANJE.....	6
5.2 ČLANSTVO.....	7
5.3 MENEDŽMENT.....	7
6 MOŽNE POMANJKLJIVOSTI JAMSTVA ZA BANČNE VLOGE.....	7
6.1 MORALNO TVEGANJE.....	8
6.2 NAPAČNA IZBIRA.....	9
7 ANALIZA JAMSTVENIH SHEM V NOVIH DRŽAVAH ČLANICAH EU.....	9
7.1 PREGLED EVROPSKE ZAKONODAJE.....	10
7.2 PRIMERJAVA SISTEMOV ZAJAMČENIH VLOG PO NOVIH DRŽAVAH ČLANICAH EU.....	13
7.2.1 <i>Naloge, pristojnosti in članstvo</i>	13
7.2.2 <i>Financiranje</i>	14
7.2.3 <i>Izredni prispevki finančnih institucij</i>	15
7.2.4 <i>Kritje</i>	16
7.2.5 <i>Ukrepanje</i>	18
8 SPREMEMBE JAMSTVA ZA DEPOZITE V ČASU FINANČNE KRIZE.....	19
SKLEP.....	21
LITERATURA IN VIRI.....	23

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: Odstotek čezmejne penetracije bank kot % bilančne vsote bank</i>	10
<i>Tabela 2: Leto vpeljave sistema jamstva za bančne vloge</i>	10
<i>Tabela 3: Leto sprejetja Direktive o sistemih zajamčenih vlog (94/19/ES Evropskega parlamenta in Sveta)</i>	12
<i>Tabela 4: Izračun premij</i>	15
<i>Tabela 5: Višina kritja in »sozavarovanje«</i>	16
<i>Tabela 6: Kritna razmerja</i>	17
<i>Tabela 7: Prisotnost elementov sistema zajamčenih vlog, ki povečujejo njegovo učinkovitost</i>	19

UVOD

Ohranjanje finančne stabilnosti je v zadnjem letu postalo eden glavnih ciljev večine gospodarstev. V sklop aktivnosti, ki zagotavljajo večjo stabilnost gospodarstva, sodijo tudi sistemi zajamčenih vlog. Poleg ohranjanja stabilnosti je osnovna naloga sistemov zajamčenih vlog zaščita vlagateljev, ki za presojo delovanja finančnih institucij nimajo potrebnih informacij in znanja. Z zaščito, ki jo vlagateljem nudi jamstvo za depozite, se njihovo zaupanje v finančne institucije in celoten finančni sistem povečuje.

Sheme za zavarovanje bančnih vlog se med državami Evropske unije razlikujejo, zaradi česar obstajajo razlike v zaščiti vlagateljev in zaupanju v bančni sistem. V času finančne krize pa države še dodatno spreminjajo jamstvo za bančne vloge, da bi ohranile zaupanje vlagateljev in s tem finančno stabilnost. Zato je namen mojega diplomskega dela predstaviti oblike shem za zavarovanje bančnih vlog ter preučiti sheme v izbranih državah in ukrepe, ki so jih države sprejele, da bi povečale zaupanje v bančni sistem. V raziskavo sem vključila države, ki so se Evropski uniji pridružile 1. maja 2004, to so Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija.

Cilj diplomskega dela je prikazati podobnosti in razlike med sistemi zajamčenih vlog v izbranih državah ter njihovo usklajenost s priporočenimi standardi. Primernost ukrepov in ureditev jamstva v izbranih državah sem preverjala s primerjalno analizo. Ureditev posameznih shem sem zato primerjala s priporočili, ki sta jih letos spomladi podala Baselski komite za bančni nadzor (angl. *Basel Committee on Banking Supervision* - v nadaljevanju BCBS) ter Mednarodno združenje zavarovateljev depozitov (angl. *International Association of Deposit Insurers* - v nadaljevanju IADI).

V diplomskem delu sem najprej predstavila namen jamstva za bančne vloge, nato pa opisala oblike jamstev. Sledi poglavje o zajamčeni vlogi. Pri tem sem opredelila, za katere lastnike depozitov in katere vrste depozitov sistem jamči. Sistemi jamčenja se nadalje razlikujejo po naboru nalog, ki jih zajemajo, zato poznamo ozke in široke sisteme.

Sledi poglavje o delovanju shem za zavarovanje bančnih vlog, ki sem ga začela z opisom financiranja jamstva. Predstavljene so možnosti članstva v sistemu jamstva, opredelila sem tudi možne pomanjkljivosti, ki jih sistem jamstva prinaša.

Sedmo poglavje se začne s pregledom zakonodaje Evropske unije na področju sistemov zajamčenih vlog, nato je predstavljeno dejansko stanje shem za zavarovanje bančnih vlog v izbranih državah ter njihova usklajenost s priporočili BCBS in IADI. V osmem poglavju so opisane spremembe jamstev zaradi finančne krize, diplomsko delo pa sem zaključila s sklepom, kjer so povzete glavne ugotovitve.

1 Namen jamstva za bančne vloge

Države za ohranjanje finančne stabilnosti in spodbujanje gospodarske rasti uporabljajo jamstvo za depozite, sistem posojilodajalca v skrajni sili (običajno je to centralna banka), regulacijo in nadzor bančnega sistema. Kljub določenim negativnim posledicam, ki jih povzroči sprejetje teh varnostnih ukrepov, so ukrepi pogosto uporabljeni, ker preprečujejo, da oslavljen bančni sistem zapade v krizo in omogočajo državi učinkovitejše reševanje krize.

Jamstvo za bančne vloge zagotavlja večjo stabilnost finančnega sistema ter hkrati ščiti vlagatelje. Velik delež vlagateljev nima dovolj znanja in informacij, ki bi jim omogočile optimalno odločitev, kam vložiti prihranke. Ob morebitnem stečaju banke je tako lastnikom depozitov zajamčeno izplačilo njihovih depozitov v določenem obsegu. S tovrstno garancijo se preprečujejo navali na banke (angl. *bank runs*). Naval na banke pomeni, da ljudje v paniki množično umikajo svoj denar iz bank. Med njimi so tudi tisti, ki tega v normalnih okoliščinah ne bi storili, vendar so sedaj zaskrbljeni zaradi možnega propada banke. Posledica navala na banke so resni gospodarski problemi, saj lahko propadejo popolnoma zdrave banke, kar zmanjša količino danih posojil in obseg investicij (Diamond & Douglas, 1983, str. 1).

Poleg zaščite malih lastnikov depozitov in zagotavljanja potrebnih mehanizmov za povrnitev njihovega denarja v primeru stečaja banke, pa po Garcii (1996, str. 15-19) obstaja še več razlogov, zaradi katerih države uvedejo jamstvo za bančne vloge. Če obstaja jamstvo za depozite, je vzpostavljen okvir za reševanje propadlih bank, s čimer se povečata zaupanje javnosti in stabilnost bančnega sistema. Tako se onemogoči nadaljnje širjenje slabljenja bank. Z jamstvom lahko tudi povečujemo varčevanje in spodbujamo gospodarsko rast ter omogočamo majhnim in novim bankam konkurirati velikim in/ali državnim bankam. Jamstvo za bančne vloge omejuje izpostavljenost države izgubam, ki jih povzroči propad ene banke (ali skupine bank) v normalnih okoliščinah. Eden izmed vzrokov za uvedbo jamstva za bančne vloge je tudi ta, da spodbuja ostale banke k reševanju propadajoče banke.

Da bo jamstvo za depozite učinkovito, mora biti del dobro kreiranega finančnega varnostnega sistema, ki je podprt s strogo regulacijo in nadzorom, učinkovito zakonodajo ter usklajenimi računovodskimi standardi in stečajnim postopkom. Da je sistem jamstva za depozite kredibilen in zmanjšuje moralni hazard, mora biti pravilno oblikovan, dobro implementiran in razumljiv za širšo javnost (Financial Stability Forum, 2001, str. 3-4).

2 Oblike jamstva

Jamstvo za depozite je po svetu močno razširjeno. Vseeno pa obstajajo države, ki nimajo uradno sprejetega sistema jamstva. Vendar v teh državah vseeno lahko obstaja implicitna oblika jamstva. Zanj je značilno, da nihče ni zakonsko obvezan, da jamči za depozite. Predvideva se, da bo po potrebi jamčila država. Prav tako ne obstajajo zapisana pravila o velikosti kritja, oblika kompenzacije za državno financiranje pa je določena diskrecijsko. Pri implicitni obliki jamstva niso določena sredstva za pomoč. Tako državi ni potrebno imeti stalno pripravljenih sredstev, vendar pa je primorana financirati morebitne težave, ki se pojavijo. V tem primeru so stroški lastnikov bank majhni, medtem ko morajo davkoplačevalci nositi breme reševalnih operacij (Kyei, 1995, str. 2-4).

Nasprotje implicitnega je eksplicitni sistem jamstva. Pri eksplicitnem sistemu zakonodaja (ustava, zakon o centralni banki, zakon o bančništvu) zahteva vzpostavitev garancijskega sistema. Pri tem se določijo tipi institucij in vrste depozitov, ki so kriti, velikost kritja, oblika upravljanja in vrsta članstva v sistemu jamstva, dogovori o zbiranju sredstev in procedure za reševanje bančnih propadov (Kyei, 1995, str. 4).

V splošnem torej poznamo države, kjer ni eksplicitnega jamstva (vendar lahko obstaja implicitno), države z eksplicitnim jamstvom z omejenim kritjem in države, ki imajo eksplicitne sisteme jamstva z neomejenim kritjem. Verjetnost bančne krize je največja v primeru neomejenega eksplicitnega jamstva, sledi sistem brez eksplicitnega jamstva, najmanjša verjetnost za krizo pa je v eksplicitnem sistemu z omejenim kritjem. V zadnjem primeru se verjetnost krize še dodatno zmanjša, če je vpeljana »sozavarovanje«. Fiskalni stroški, ki nastanejo pri odpravljanju posledic krize, so večji v državah, kjer ni eksplicitnega jamstva oziroma, kjer obstaja neomejeno eksplicitno jamstvo. Prav nasprotno pa je izpad dohodka ob krizah večji v državah z omejenim eksplicitnim jamstvom (Hoggart, Jackson & Nier, 2004, str. 156).

V svoji raziskavi *Deposit Insurance: Actual and Good Practices* je Garcia (2000, str. 63) raziskal sisteme jamstva za bančne vloge v 85 državah sveta, pri čemer je ugotovil, da imajo v 72 državah oblikovan eksplicitni sistem jamstva. Od držav z eksplicitnim jamstvom so v 11 državah depoziti popolnoma kriti (100-odstotno jamstvo).

Eksplicitni sistemi jamstva po svetu prevladujejo, kar priporoča tudi Financial Stability Forum (2001, str. 41). Ena izmed smernic pravi, da je eksplicitno in omejeno jamstvo boljše od implicitnega kritja, če so obveznosti do vseh agentov jasno določene in je obseg diskrecijskih odločitev omejen.

3 Zajamčena vloga

Zajamčena vloga je neto stanje vloge posameznika na dan začetka stečajnega postopka nad banko. To pomeni, da so od stanja vlog odštete obveznosti vlagatelja do banke (Vprašanja in odgovori o zajamčenih vlogah, 2009). Pri tem velja, da jamstvo ne velja za vse vloge na bankah, niti za vse tipe vlagateljev. Tudi v tem primeru vrste vlog in institucij, za katere jamstvo velja, variirajo od države do države.

V Sloveniji so vloge zajamčene v vseh bankah in hranilnicah, ki izvajajo bančne storitve v naši državi. To velja tako za banke in hranilnice s sedežem v Sloveniji, kot tudi za banke iz držav članic Evropske unije. Toda v podružnicah tujih bank so vloge zajamčene po sistemu zajamčenih vlog države članice, kjer je sedež banke. Če je stopnja kritja višja v državi gostiteljici, kot v državi, kjer ima banka sedež, ima banka pravico, da se vključi v sistem zajamčenih vlog države gostiteljice (Vprašanja in odgovori o zajamčenih vlogah, 2009). Tako postane ta banka bolj konkurenčna, ker jamči za enako višino depozitov kot domače banke.

Evropska direktiva (Direktiva 94/19/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. maja 1994 o sistemih zajamčenih vlog, 1994) jasno določa, za katere vloge jamstvo ne velja. Mednje uvrščamo vloge na prinosnika, vloge iz naslova imenskih obveznic ter drugih dolžniških imenskih vrednostnih papirjev ter anonimne vloge. Prav tako niso zajamčene vloge naslednjih vlagateljev: drugih bank in finančnih družb (ki so vloge vložile v svojem imenu in za svoj račun), držav, centralnih bank in lokalnih skupnosti, pravnih oseb ter vlagateljev, ki imajo posebne povezave z banko (Zakon o bančništvu, 2006, 310. člen).

V mnogih sistemih se posebej obravnavajo tudi depoziti v tujih denarnih enotah. To so depoziti, izplačljivi v tujih valutah, depoziti podružnic tujih bank v državi ter depoziti podružnic domačih bank v drugih državah. Včasih so tuji depoziti izključeni, ker je težko definirati limit jamstva, saj se devizni tečaj spreminja. Posamezni sistemi izključujejo depozite v tujih valutah, čeprav predstavljajo manjši delež vseh depozitov (Kyei, 1995, str. 12). V Evropski uniji se je problem jamstva za depozite v tujih denarnih enotah z uvedbo evra še dodatno zmanjšal.

3.1 Vrste kritih depozitov

V nekaterih sistemih zagotavljajo jamstvo za vse vrste depozitov, večina sistemov pa ne jamči za medbančne depozite. Obstajajo tudi sistemi jamstva, kjer so zajamčeni le depoziti gospodinjev. Za katere vrste depozitov jamstvo obstaja, je odvisno od ciljev, ki jih sistem jamstva zasleduje. Če je osnoven cilj zagotavljanje finančne stabilnosti, bo zajamčena večina vrst depozitov. Če pa je več pozornosti namenjene zaščiti majhnih in običajno manj sofisticiranih varčevalcev, se jamči zgolj za depozite gospodinjev (Ketcha, 1999, str. 229).

Pri definiciji zajamčene vloge je jasno izraženo tudi, ali jamstvo obstaja za vsak depozit ali za vsakega lastnika depozitov. V Sloveniji Zakon o bančništvu (2006, 310. člen) jasno definira, da se jamstvo upošteva za posameznega lastnika depozitov pri banki. Tako se prepreči, da bi posamezni komitent razporedil svoj denar na različne račune v banki in se s tem izognil zgornji meji jamstva. Hkrati tudi Evropska direktiva o jamstveni shemi priporoča jamstvo po posameznem lastniku depozitov. Jamstvo za večjo količino depozitov si posameznik še vedno lahko zagotovi z razpršitvijo le-teh po več bankah.

3.2 »Sozavarovanje«

»Sozavarovanje«¹ (angl. *coinsurance*) je element shem za zavarovanje bančnih vlog, s katerim se zmanjšuje moralno tveganje lastnikov depozitov. V primeru »sozavarovanja« lastnik depozitov nosi breme določenega dela izgube, medtem ko sistem jamstva nosi breme preostanka (Kyei, 1995, str. 20). Države omejijo znesek, ki je izplačan vlagateljem, zato ločimo višino kritja in maksimalno izplačilo. Na Cipru, na primer, velja 10-odstotno »sozavarovanje«, višina jamstva pa znaša 22.222 EUR. Ob propadu banke bo tako sistem jamstva lastniku depozitov izplačal največ 20.000 EUR, kar je 90 % od 22.222 EUR (European Commission, Joint Research Centre, 2007).

Najbolj sprejemljiv je sistem, ki za depozite do določene višine ne predvideva »sozavarovanja«, temveč ga uvede le za depozite, ki to mejo presegajo (Garcia, 2000, str. 14). S tem bi lastnike velikih bančnih vlog spodbudili k nadzoru poslovanja bank (v primeru propada banke bi dobili izplačan le določen odstotek zajamčene vloge), hkrati pa bi popolnoma zaščitili lastnike majhnih bančnih vlog.

4 Naloge jamstvenega sistema

Sistem jamstva za vloge v bankah lahko izvršuje različne naloge. Garcia (2000, str. 5, 6) tako sisteme jamstev deli na tiste z ozkim oziroma širokim mandatom. Sistemi z ožjim okvirom nalog (angl. »*paybox*« *systems*) zagotavljajo predvsem zavarovanje lastnikov majhnih depozitov v članskih institucijah ter pravočasno izplačevanje zavarovanih depozitov v propadlih ustanovah. Dodatne naloge, ki jih lahko prevzame takšen sistem, so določanje in pobiranje premij ter informiranje javnosti o nalogah, odgovornostih in delovanju samega sistema. Poleg tega lahko tudi upravlja jamstveni sklad, da bo deloval učinkovito, vzdržuje premije na dovolj nizki ravni, da je v skladu z interesi pridruženih institucij ter zagotavlja stabilnost in zdravje bančne industrije.

¹ Čeprav uporaba izraza »sozavarovanje«, kot prevod angleške besede *coinsurance*, v sklopu shem za zavarovanje bančnih vlog pomensko ni najbolj ustrezna, ga v diplomskem delu vseeno uporabljam, ker se ga poslužujejo tudi v drugih besedilih (Komisija evropskih skupnosti, 2006, str. 4).

Sistem jamstva, ki je širše definiran, pa ima lahko še dodatne funkcije. Mednje sodi nadziranje bank ter sprejetje odgovornosti za reševanje ogroženih institucij. Leta 2000 je bilo od 85 preučevanih držav 34 takšnih, kjer je imel sistem jamstva ožji nabor odgovornosti ter 33 takšnih, kjer je imel sistem širši nabor odgovornosti (Garcia, 2000, str. 63).

5 Delovanje sistema

5.1 Financiranje

Sredstva, ki so potrebna za izplačila zajamčenih vlog, so lahko zbrana »ex-ante« ali »ex-post«. »Ex-ante« pomeni, da se sredstva zbirajo predhodno in črpajo po začetku stečajnega postopka. Tako obstaja poseben sklad, kjer se zbirajo sredstva, namenjena jamčenju za bančne vloge. V ta sklad sredstva prispevajo vse institucije, ki so članice jamstvenega sistema. Premije, ki jih morajo v določenih časovnih intervalih članice vplačevati, so lahko enotne ali pa odvisne od tveganosti banke (Garcia, 2000, str. 24-26).

Enotne premije so lahko določene kot odstotek izbrane bančne kategorije. Garcia (2000, str. 74) ugotavlja, da se kot osnova za določanje premije najpogosteje uporabijo vsi depoziti ali vsi zajamčeni depoziti. Ketcha (1999, str. 232, 233) opozarja, da lahko enotne premije povzročijo problem napačne izbire. V takšnem sistemu namreč ne obstaja ločevanje med različno tveganimi bankami. Članstvo mora biti v takšnem primeru obvezno, sicer se bodo pridružile le banke, ki so bolj tvegane. Zato je primernejše določanje premij na podlagi tveganosti. Pri ocenjevanju tveganosti posamezne banke je potrebno upoštevati sedanje prakse banke in signale na trgu, ki odražajo spremembe v tveganosti posamezne banke. Pri oceni se upoštevajo tudi spremembe v finančnem stanju banke ter sestava obveznosti.

»Ex-post« zbiranje sredstev pomeni, da se sredstva za izplačilo zajamčenih vlog zberejo šele, ko se pojavi potreba po njih. Takšen sistem imamo tudi v Sloveniji. Vseeno pa je za slovenske banke predpisana stalna pripravljenost. Ta je v obliki posebnih naložb v visoko likvidne vrednostne papirje v višini 2,5 % zajamčenih vlog (do višine 22.000 EUR). Banke jih morajo po potrebi prodati in s tako pridobljenimi sredstvi vplačati svoj delež. Pri tem banke jamčijo sorazmerno glede na delež svojih vlog (Vprašanja in odgovori o zajamčenih vlogah, 2009).

Poleg delitve shem za zavarovanje bančnih vlog na sheme, ki se financirajo »ex-ante« ali »ex-post«, se sheme dodatno razlikujejo po izvoru sredstev. Financiranje shem za zavarovanje bančnih vlog je lahko javno ali zasebno. V primeru zasebnega financiranja morajo vse institucije članice prispevati sredstva. Takšna ureditev znižuje moralni hazard. Vendar pa ima večina sistemov jamstva dostop tudi do javnih sredstev. Ob nastopu večje krize v bančništvu lahko pride do situacije, ko zbrana sredstva ne zadostujejo za izplačilo

zajamčenih vlog. Takrat s svojimi sredstvi lahko pomaga tudi država (Garcia, 2000, str. 31).

5.2 Članstvo

Članstvo v sistemu jamstva za depozite je lahko obvezno ali prostovoljno, vsekakor pa mora biti to zapisano v zakonodaji. Sistemi, ki imajo obvezno članstvo, se lažje izognejo problemu napačne izbire, kjer bi se v sistem vključile le bolj tvegane banke. Hkrati je za vse banke v sistemu boljše, da je vključenih čim več institucij, saj se tako lažje zagotavljajo sredstva za jamčenje (Financial Stability Forum, 2001, str. 21).

5.3 Menedžment

EksPLICITNI sistem jamstva ima lahko po Kyeiu (1995, str. 21) eno izmed naslednjih oblik administracije:

- državno (menedžment in financiranje zagotavlja država),
- državno vodeno administracijo z delnim zasebnim financiranjem,
- skupno (banke in država; financiranje je zasebno),
- zasebno.

Vendar pa sta v praksi pogosta predvsem zasebno voden in financiran sistem ter državno voden sistem, ki je po potrebi dodatno financiran s strani države. Garcia navaja (2000, str. 90), da v veliko državah (39) država upravlja sistem jamstva, 13 držav ima zasebno vodstvo, 6 držav pa skupno vodstvo. Zasebno voden sistem jamstva ima lahko tudi podporo države, ki mu nudi svojo pomoč. Vendar pa to lahko vodi v zbiranje premajhnih premij, ker se članice zanašajo na pomoč države. V takšnih primerih je sistem, ki ga vodi država, boljši, ker ščiti javni interes in zmanjšuje izgube davkoplačevalcev. Predvsem v času večjih kriz v bančnem sektorju se pojavi dvom v kredibilnost zasebno vodenega jamstva, kar običajno vodi do državne intervencije.

6 Možne pomanjkljivosti jamstva za bančne vloge

Glavni cilj jamstva je ohranjati finančno stabilnost, kar je mogoče z velikim zaupanjem javnosti v finančni sistem in samo jamstvo za bančne vloge. Vendar pa jamstvo za bančne vloge prinaša tudi določene pomanjkljivosti. Temelj možnih pomanjkljivosti je problem agentov. Pojavi se, ko agent ne zasleduje tistih ciljev oziroma ne izpolnjuje tistih nalog, ki mu jih je predpisal njegov principal oziroma nadrejeni. Vzroki za pojav so različni.

Mednje sodijo politični pritiski, ki se pojavijo, ko sistem jamstva upravlja država. Interesi posameznikov so lahko v neskladju s cilji, ki jih zasleduje jamstvo. Politični pritiski se lahko zmanjšajo oziroma preprečijo z vzpostavitvijo jasnega zakonodajnega in

regulacijskega okvirja. Najbolj optimalna možnost je samostojnost institucije jamstva, ki pa ostaja še vedno odgovorna državi (Garcia, 2000, str. 19).

Problem agentov izvira tudi iz regulacijske zanke (angl. *regulatory capture*). To je situacija, v kateri državni regulacijski organi namesto javnih interesov delujejo v prid zasebnih interesov posameznih skupin. V takšnem primeru jamstvo bolj koristi bankam kot širši javnosti. Problem nastane, če država nudi dodatno pomoč sistemu jamstva, ki je sicer zasebno financiran. Neskladje lahko preprečimo s prenosom upravljanja jamstva na državo (pri čemer financiranje lahko ostane zasebno) in z dodatnim motiviranjem vseh vpletenih za delo v skupno dobro (Garcia, 2000, str. 19).

Nesoglasja med institucijami (angl. *interagency friction*) so tretji vzrok za problem agentov. Med finančnimi regulacijskimi organi in znotraj njih lahko pride do nesoglasij oziroma težav pri prenosu informacij. Jamstvo za bančne vloge za učinkovito delovanje potrebuje kakovostne informacije o institucijah, ki so vključene v jamstvo, številu lastnikov depozitov in velikosti depozitov. Kadar je jamstvo za bančne vloge samostojna institucija je tako odvisno od informacij, ki jih zagotavljajo druge institucije. Zato mora biti mehanizem prenosa informacij jasno določen.

V manjših državah pa jamstvo za bančne vloge pogosto ni samostojna institucija. Izvaja se znotraj institucije, ki lahko hkrati vodi monetarno in fiskalno politiko ter izvaja nadzor bank. V takšnem primeru prenos informacij ni problematičen, vendar obstaja nevarnost nasprotja interesov. Zato je potrebno natančno ločevanje posameznih funkcij in njihovih ciljev. Učinkovito sodelovanje institucij pri prenosu informacij lahko spodbujamo s posebnimi nagradami za učinkovito sodelovanje in zagotavljanje informacij (Laffont & Tirole, 1991, str. 1118).

Snovalci shem za zavarovanje bančnih vlog posebno pozornost posvečajo dvema pomanjkljivostma, ki ju prinaša jamstvo za depozite. To sta moralno tveganje in napačna izbira.

6.1 Moralno tveganje

Moralni hazard oziroma moralno tveganje je posledica zaščite posamezne skupine. Vlagatelji namreč ob obstoječem jamstvu za bančne vloge verjamejo, da so njihove vloge v bankah varne, zato ne ocenjujejo več zanesljivosti banke, v katero vložijo denar. Banke se začnejo obnašati bolj tvegano, saj lahko pridobijo več depozitov za visoko tvegane posle pri nižjih stroških kot običajno (Financial Stability Forum, 2001, str. 8). Ketcha (1999, str. 224) ugotavlja, da lastniki depozitov začnejo iskati banke, kjer bodo dosegli najvišji donos na svoja sredstva. Tako se depoziti začnejo seliti k bankam, ki ponujajo višje obrestne mere, to pa so hkrati tudi banke, ki poslujejo bolj tvegano.

Lastnike depozitov se lahko motivira k večjemu nadzoru njihove banke z omejenim kritjem, izločitvijo določenih vrst depozitov iz sistema jamstva in z vpeljavo »sozavarovanja«. Tudi omejitev kritja na posameznega lastnika depozitov (namesto na posamezen račun pri banki) poveča skrb lastnikov depozitov za poslovanje banke (Demirgüç-Kunt, Kane & Laeven, 2006, str. 410).

6.2 Napačna izbira

Problem napačne izbire pri jamstvu bančnih vlog se lahko pojavi na dveh nivojih. Pri prvem gre za vprašanje članstva v sistemih jamstva. V primeru, da je članstvo prostovoljno, obstaja velika verjetnost, da se bodo v sistem vključile le banke, ki so bolj tvegane. Garcia (2000, str. 17) zato priporoča obvezno članstvo v sistemih jamstva. Tako so v jamstveno shemo vključene tudi močnejše banke, hkrati pa je za sam sistem boljše, da je vanj vključenih čim več bank, ki bodo lažje jamčile za depozite v propadlih bankah.

Napačna izbira se lahko pojavi tudi pri vplačevanju premij posameznih bank. Če so premije enotne za vse banke v sistemu jamstva, se enači banke z manj tveganim poslovanjem z bankami, ki poslujejo bolj tvegano. To težavo odpravimo z uvedbo tveganju prilagojenih premij (Ketcha, 1999, str. 232).

7 Analiza jamstvenih shem v novih državah članicah EU

Finančni sistemi v državah članicah Evropske unije delujejo po podobnih načelih in ustaljenih praksah, vendar vseeno obstajajo precejšnje razlike med njimi. Integracija evropskih bančnih sistemov poteka počasi, kljub temu, da so morebitne posledice neuskkljenosti sistemov ob večji finančni krizi lahko velike. Pomemben napredek na področju sprejemanja finančne zakonodaje predstavlja Lamfalussyjev predlog. Sprejemanje zakonodaje je tako postal štiristopenjski postopek, ki pospeši in izboljša zakonodajni proces.

Zaradi globalizacije, deregulacije, integracije in splošnega tehnološkega napredka se je bančna industrija v zadnjih desetletjih močno spremenila. Precejšnje spremembe pa so vidne tudi v desetih novih članicah, ki so se Evropski uniji pridružile 1. maja 2004 (Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija). To so majhna gospodarstva, ki so po tranziciji začela razvijati svoje bančne sisteme.

Večina teh držav se je v tem času spopadla z večjimi bančnimi krizami. Vzroki zanje so bili raznoliki, v splošnem pa je bil pglavitni razlog razkorak med diskrecijsko monetarno in fiskalno politiko na eni strani ter šibko bančno regulacijo na drugi strani. Finančni sistem pred tranzicijo je vzpostavljial de facto jamstvo za depozite, ki ga je zagotavljala država sama, zato je bil cilj teh držav hitra uvedba eksplicitnih jamstvenih sistemov (Nenovsky & Dimitrova, 2003, str. 1, 2). Posebnost 10 novih držav članic pa je tudi v tem,

da so na njihove trge hitro vstopile tuje finančne institucije, kar je še povečalo težnje po uskladitvi bančne zakonodaje. Prisotnost tujih bank prikazuje tudi naslednja tabela. Podani so podatki od leta 2001 do 2004, ko se je večina držav prilagajala zahtevam Evropske unije na področju jamstva za bančne vloge.

Tabela 1: Odstotek čezmejne penetracije bank kot % bilančne vsote bank

Država	2001	2002	2003	2004
Ciper	16	17	18	23
Češka	68	90	92	87
Estonija	91	90	89	98
Latvija	24	21	22	39
Litva	47	56	51	74
Madžarska	55	53	56	56
Malta	49	42	40	39
Poljska	60	59	59	59
Slovaška	np	81	82	88
Slovenija	14	16	18	19
EU10	47	53	53	58
EU15	15	15	15	16

Legenda: EU10: Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška, Slovenija.

EU15: Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Španija, Švedska, Velika Britanija.

np: ni podatka.

Vir: R. A. Eisenbeis & G. G. Kaufman, *Cross-border banking: Challenges for deposit insurance and financial stability in the European union*, 2006, str. 54.

Države so tako začele uvajati sisteme jamstev za depozite. Prva je to storila Madžarska (1993), leto pozneje pa ji je sledila Češka. Ostale države so sledile v naslednjih letih, in sicer kot odgovor na finančne krize, s katerimi so se soočale. Po podatkih EFDI je jamstvo za depozite med zadnjimi uvedla Slovenija. Jamstvo je v Sloveniji obstajalo že pred letom 2001, vendar je za bančne vloge jamčila samo država. Leta 2001 pa je bilo jamstvo prilagojeno zahtevam Evropske unije.

Tabela 2: Leto vpeljave sistema jamstva za bančne vloge

Država	Ciper	Češka	Estonija	Latvija	Litva	Madžarska	Malta	Poljska	Slovaška	Slovenija
Leto vpeljave	2000	1994	1998	1998	1996	1993	2003	1995	1996	2001

Vir: *European forum of deposit insurers, Deposit guarantee systems: EFDI's first report*, 2006.

7.1 Pregled evropske zakonodaje

Harmonizacija zakonodaje držav članic Evropske unije na področju bančništva je viden začetek dobila leta 1977 s sprejetjem 1. bančne direktive (First Council directive 77/780/EEC, 1977). Z njo se je začel postopek odstranjevanja ovir pri čezmejnem poslovanju in ustanavljanju podružnic bank v drugih državah članicah.

Precej pomembnejša je 2. bančna direktiva iz leta 1989, ki je v veljavo stopila leta 1993 (Second Council directive 89/646/EEC, 1989). Ta je uvedla sistem enotnega dovoljenja za vsako kreditno institucijo ter princip kontrole domače države. Enotno dovoljenje kreditnih institucij (angl. *single passport*) pomeni, da institucija, ki pridobi dovoljenje za delovanje v eni državi članici, sočasno dobi dovoljenje za delovanje v vseh državah Evropske unije. Enotno dovoljenje je podkrepljeno s principom kontrole domače države (angl. *home country control*), ki omogoča državam, da na svojem ozemlju kontrolirajo delovanje domačih in tujih institucij, ter principom vzajemnega priznavanja (angl. *mutual recognition*), po katerem bančni sistem ene države priznava ureditev bančnega sistema druge države (Goddard, Molyneux, Wilson & Tavakoli, 2007, str. 1915).

Z vidika jamstvenih shem za depozite pa je najpomembnejši evropski zakonodajni vir Direktiva 94/19/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. maja 1994 o sistemu zajamčenih vlog (Direktiva 94/19/ES, 1994). Ta podaja osnoven okvir, znotraj katerega naj bi države oblikovale svoje sisteme. Pristop je še vedno dokaj neobvezujoč, saj je določitev mnogih komponent jamstvenega sistema v rokah posamezne države.

Sistemi zajamčenih vlog so še vedno decentralizirani, čeprav lahko delujejo tudi v več kot eni državi članici. Kljub temu pa država sama določi in zagotavlja kritje. Zahteva se le, da je višina kritja najmanj 20.000 EUR. Pri tem morajo biti iz jamstva izključene vloge kreditnih institucij v lastnem imenu in za lasten račun. Države pa imajo proste roke pri izločanju in vključevanju ostalih vrst depozitov v jamstvene sisteme. Rok plačila vlagateljem je omejen na tri mesece od začetka nerazpoložljivosti vlog. Ta rok se lahko podaljša največ dvakrat po dva meseca. Direktiva priporoča tudi »sozavarovanje« vlog, vendar to ni obvezno. Če sistem zajamčenih vlog predvideva tudi možnost »sozavarovanja«, mora jamstvena stopnja znašati najmanj 90 odstotkov celotnih vlog, dokler znesek, izplačljiv na podlagi jamstva, ne preseže 20.000 EUR. Za podružnice tujih bank velja, da se lahko včlanijo v jamstvene sisteme države gostiteljice ter s tem ostanejo konkurenčne domačim bankam (če je višina kritja, ki jim jo ponuja jamstveni sistem v njihovi domači državi, nižja od tiste, ki jo ponuja sistem v državi gostiteljici).

Vzrok za tako malo osnovnih zahtev pri oblikovanju sistema zajamčenih vlog so že obstoječi sistemi jamstva v takratnih državah članicah. Tako je bil cilj direktive postopna harmonizacija stanja po državah, zato so lahko države do 31. decembra 1999 ohranile višino kritja, če je le-ta presegala višino 15.000 EUR. Poleg tega je direktiva dopustila državam, da same izberejo način zbiranja sredstev, obliko upravljanja (javno, skupno ali zasebno) ter ukrepe, ki jih bodo ob morebitnih težavah sprejemale. Pri tem direktiva tudi ne ponuja rešitev za konflikte pri prepletanju jamstvenih sistemov dveh ali več držav.

Države, ki so se EU priključile leta 2004, so direktivo sprejele dokaj hitro. Na njeni osnovi so lahko gradile temelje lastnih sistemov jamstva, poleg tega pa so s pospešenim sprejetjem pokazale tudi svojo pripravljenost za vključitev v EU.

Tabela 3: Leto sprejetja Direktive o sistemih zajamčenih vlog (94/19/ES Evropskega parlamenta in Sveta)

Država	Ciper	Češka	Estonija	Latvija	Litva	Madžarska	Malta	Poljska	Slovaška	Slovenija
Leto sprejetja	2000	2004	1998	1998	2008	1993	2003	1994 (v celoti 2003)	2002	2001

Vir: European forum of deposit insurers, Deposit guarantee systems: EFDI's first report, 2006.

Zadnje spremembe evropske zakonodaje o sistemih zajamčenih vlog je povzročila kriza bančnega sistema. O njej govorimo, ko se pojavljajo številčnejše likvidnostne težave bank, delovanje medbančnih trgov je oslabiljeno, prihaja do povečanega dvigovanja vlog, banke pa si prizadevajo ohraniti in privabiti depozite s pomočjo višjih obrestnih mer (Garcia, 2000, str. 44). Takšno stanje je značilno tudi za evropski bančni sektor, zato je Evropska unija že leta 2008 začela sprejemati ukrepe, ki bi končali oziroma vsaj ublažili posledice finančne krize. Prav področje sistemov zajamčenih vlog je bilo eno izmed prvih, kjer je prišlo do korenitih zakonodajnih sprememb. 7. oktobra 2008 so finančni ministri držav članic sprejeli sklep, da je zaradi potrebe po ponovni vzpostavitvi zaupanja in primerne delovanja finančnega sektorja potrebno dvigniti višino kritja za zajamčene vloge na minimalno 50.000 EUR (Svet EU, 2008, str. 8). Na ta sklep se nanaša tudi direktiva, ki je bila sprejeta marca letos.

Direktiva 2009/14/EC Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. marca 2009 o spremembi Direktive 94/19/EC o sistemih zajamčenih vlog (Directive 2009/14/EC, 2009) spreminja petnajst let staro direktivo na področju višine kritja in roka poplačila zajamčenih vlog. Po direktivi iz leta 1994 bi morali vsakih pet let oceniti, ali je višina kritja še vedno primerna in jo po potrebi prilagoditi. Do prilagoditve je prišlo letos, ker se je minimalno kritje v višini 20.000 EUR izkazalo za neprimerno v času systemske bančne krize. Po novi direktivi minimalno kritje znaša 50.000 EUR, do konca leta 2010 pa članice EU zagotavljajo kritje v višini 100.000 EUR, razen če bosta Parlament in Svet (na podlagi ocene Komisije) do 31. 12. 2009 sprejela drugačno odločitev. Evropska Komisija pa bo do konca leta 2009 podala mnenje o primernosti neomejenega kritja, ki ga zagotavljajo posamezne države (na primer Slovenija) oziroma ali bi ga tudi ostale države članice morale uvesti. Pomembna novost je opustitev »sozavarovanja« (čeprav zmanjšuje moralno tveganje), ker naj bi zniževal zaupanje v bančni sistem. Obstaja namreč strah, da bi vlagatelji umaknili denar iz bank, če bi države omejile izplačan znesek na 90 % zajamčene vloge.

Drugo področje sprememb, ki jih uvaja nova direktiva, so roki izplačil. Čas, ki ga pristojna institucija porabi, da po ugotovitvi o nezmožnosti poplačila vlog s strani kreditne institucije razglasi postopek izplačevanja zajamčenih depozitov, je omejen na 3 dni. Prav tako je doba izplačevanj skrajšana s treh mesecev na 20 delovnih dni. Pod prejšnjo direktivo je bilo mogoče to obdobje dvakrat podaljšati za 3 mesece, nova direktiva pa dopušča desetdnevno podaljšanje le v izjemnih okoliščinah.

7.2 Primerjava sistemov zajamčenih vlog po novih državah članicah EU

Bančni trgi držav, ki so se EU priključile leta 2004, se med seboj, kljub določenim zgodovinskim in političnim vzporednicam, razlikujejo. To je posledica razlik v gospodarskem stanju, jeziku, kulturi ter razlik v samih fiskalnih sistemih in zakonodaji. Tako želim v tem poglavju prikazati raznolikost in podobnost sistemov jamstva ter njihovo usklajenost s priporočili, ki so jih kot odgovor na finančno krizo podale pristojne institucije.

Pri tem sem kot osnovo za primerjavo upoštevala Osnovne principe za učinkovite sisteme za jamstvo depozitov (angl. *Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems*), ki sta jih skupaj oblikovala BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) in IADI (International Association of Deposit Insurers) (2009, str. 9-19). Priporočila so bila podana marca letos kot odgovor na problematično stanje bančnega sektorja.

7.2.1 Naloge, pristojnosti in članstvo

Sistemi jamstva za bančne vloge so lahko javni ali zasebni. Po podatkih iz leta 2003 za Ciper in Malto (Demirgüç-Kunt, Karacaovali & Laeven, 2005) in iz leta 2006 za ostale izbrane države (Nenovsky & Dimitrova, 2008, str. 29) je v osmih od desetih novih držav članic upravljanje sistema skupno (tako javno kot zasebno), le v Sloveniji in Latviji je upravljanje samo javno. Pri tem je potrebno dodati, da so prav vsi sistemi eksplicitni.

Ena izmed pristojnosti, ki jih sistem jamstva lahko ima, je možnost intervencije v bankah. To pristojnost imajo izmed vseh desetih držav le tri: Latvija, Litva in Slovenija. V ostalih državah lahko odločitev o bančni intervenciji sprejmejo centralne banke ali druge javne institucije, ki so za to pristojne. Prav tako se razlike pojavijo tudi pri možnosti, da jamstveni sistem določeni banki onemogoči sodelovanje. To lahko po zakonu storijo samo v Litvi in Sloveniji (Barth, Caprio & Levine, 2008).

BCBS in IADI (2009, str. 10, 11) menita, da je ključnega pomena, da so naloge in pristojnosti jasno opredeljene, ne glede na to, katere so. Pri tem je pomembno, da ima jamstveni sistem dovolj moči, da lahko izvršuje svoje naloge in zagotavlja stabilnost sistema. Bolj široko področje pristojnosti tako omogoča hitrejšo pomoč bankam v težavah. Pri tem je precejšnjega pomena hiter dostop do kakovostnih informacij, ki so osnova za učinkovito delovanje sistema jamstva. Tako je glavna baza informacij večinoma centralna banka. V primeru, da centralna banka sama sodeluje v sistemu jamstva za bančne vloge (kot velja v Sloveniji), je problem z dostopnostjo do informacij majhen oziroma nič. V drugačnih razmerah se državam svetuje, da zagotavljanje informacij formalno določijo z zakonom ali drugo obliko legalnega dogovora.

Med priporočili je poseben del namenjen tudi možnim težavam zaradi prepletanja pristojnosti različnih sistemov jamstva. Pri omenjenih desetih državah tovrstne probleme skuša preprečiti že direktiva iz leta 1994, vendar je vprašanje poplačila vlog še vedno nedorečeno. Če ima posameznik vlogo pri podružnici banke in je ta vključena v sistem jamstva v domači državi, hkrati pa tudi v sistem jamstva v državi gostiteljici (da se višina kritija izenači z domačimi bankami), je nujno opredeliti, kateri sistem bo poskrbel za poplačilo vlog ob propadu te banke.

Članstvo v sistemih jamstva za depozite je v vseh desetih članicah obvezno, saj jim to narekuje že direktiva o sistemih zajamčenih vlog. To je v skladu z zadnjimi priporočili, saj je potrebno zaščititi tiste ekonomske subjekte, ki zaradi pomanjkanja informacij to najbolj potrebujejo.

7.2.2 Financiranje

Osnovna načela pri financiranju sistema zajamčenih vlog predvidevajo, da je sistem zmožen pravočasnega poplačila neizplačljivih vlog, pri čemer naj bi imeli možnost dodatne finančne pomoči pri morebitnih likvidnostnih težavah. Pri tem morajo glavno breme financiranja nositi banke, ki jim sistem jamstva tudi dejansko koristi. Hkrati se priporoča zbiranje sredstev v obliki premij, ki so prilagojene tveganju (BCBS & IADI, 2009, str. 14).

Pri pregledu ureditev financiranja po izbranih desetih državah ugotovimo, da imajo v sedmih državah (Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska in Slovaška) »ex-ante« sistem financiranja. »Ex-ante« in »ex-post« obliko financiranja so uvedli na Malti in Poljskem, medtem ko je Slovenija edina država, ki ima izključno »ex-post« financiranje (Barth et al., 2008). Pri tem BCBS in IADI priporočata, da si pri »ex-post« financiranju jamstveni sistem zagotovi takojšen dostop do sredstev v primeru večje nestabilnosti bančnega sektorja. V Sloveniji se je država obvezala, da bo to storila.

Omembe vreden je podatek o razmerju med predhodno zbranimi sredstvi in celotnimi zavarovanimi depoziti. V letu 2005 je bilo povprečno razmerje za države EU-15 približno 0,53 %, za nove članice (razen Slovenije, ki sredstev ne zbira vnaprej) pa okoli 0,86 % (European Commission, Joint Research Centre, 2008, str. 18). Na področju pobiranja premij pa le Madžarska upošteva priporočilo o tveganju prilagojeni premiji. V naslednji tabeli je prikazan izračun premij po izbranih državah.

Tabela 4: Izračun premij

Država	Osnova za izračun premije	Letna premija (kot % osnove)
Češka	Zavarovani ² depoziti	0,1 % osnove za banke in 0,05 % za banke z nepremičninskim varčevanjem
Estonija	Zavarovani depoziti	Četrletne premije; leta 2005 so znašale 0,07 % osnove, leta 2006 pa 0,09 % osnove
Latvija	Zavarovani depoziti	Četrletne premije - 0,05 % osnove
Litva	Zavarovani depoziti	Letna premija - 0,45 % osnove za poslovne banke in podružnice tujih bank ter 0,2 % za kreditne unije
Madžarska	Zavarovani depoziti	Četrletne premije, odvisne od velikosti osnove (v letu 2005 med 0,005 % in 0,05 %)
Malta	Zavarovani depoziti	Od leta 2007 morajo imeti v skladu 0,1 % osnove
Poljska	Drugo	»Ex-ante« del: letna premija PC1 ³ od RWBS ⁴ + PC2 od RWOBS ⁵ (2005-2006: PC1=0,05 %, PC2=0,075 %); »Ex-post« del: PC3 od osnove (2005: PC3=0,13 %, 2006: PC3=0,19 %)
Slovaška	Zavarovani depoziti	Med 0,1 % in 0,75 % osnove
Slovenija	Zajamčeni ⁶ depoziti (do višine 22.000 EUR)	Obstaja zakonska obveza, da banke vložijo minimalni znesek v višini 2,5 % zajamčenih depozitov (do višine 22.000 EUR) v visoko likvidne vrednostne papirje

Vir: European Commission, Joint Research Centre, *Investigating the efficiency of EU Deposit Guarantee Schemes*, 2008; *Vprašanja in odgovori o zajamčenih vlogah*, 2009.

7.2.3 Izredni prispevki finančnih institucij

Kadar so za izplačilo zajamčenih vlog potrebna dodatna sredstva, morajo vključene institucije svoje prispevke povečati. Na Cipru obstajajo dodatni prispevki, če sistem pade pod osnovno raven kapitala. Če trenutna sredstva ne zadostujejo za vsa izplačila, pa se zbirajo še posebni prispevki. Na Češkem se prispevki v sklad podvojijo, kadar je bilo sistemu odobreno posojilo ali druga oblika finančne pomoči. Podvojeni prispevki obstajajo do poplačila dolga. V Estoniji se prispevki tudi lahko povečajo, vendar le do maksimalne stopnje, ki je opredeljena kot 0,125 % osnove za izračun premije. V Latviji in Litvi prispevkov ne zvišujejo, na Madžarskem pa jih, če je zbrana vsota sredstev nezadostna.

Na Malti imajo poseben režim, ki dovoljuje vplačevanje izjemnih prispevkov kadar koli, vendar njihova višina ne sme preseči 0,3 % osnove. Na poziv se v sistem vplačajo še dodatna sredstva, ki jih morajo banke vzdrževati v obliki kapitalskih rezerv ali kot pogojno obveznost in morajo biti na razpolago za izplačilo. Poljski sistem jamstva omogoča zvišanje prispevkov na dveh ravneh. »Ex-ante« del se lahko zviša do 0,8 % RWBS + 0,4 % RWOBS, prispevki zbrani »ex-post« pa se lahko zvišajo do meje 0,8 % osnove. Za dopolnitev sklada ali poplačilo obstoječega dolga izredni prispevek finančnih institucij na Slovaškem znaša od 0,1 % do 1 % osnove. V Sloveniji banke ne vplačujejo predhodnih prispevkov, zato tudi izrednih ni (European Commission, Joint Research Centre, 2008).

² Zavarovani (angl. *eligible* ali *protected* ali *insured*) depoziti so celotni depoziti, ki so po zakonodaji upravičeni do jamstva in še niso omejeni z višino kritja.

³ PC - odstotni delež

⁴ RWBS - tveganju prilagojene bilančna vsota, garancije in postavke bilančne vsote

⁵ RWOBS - preostale tveganju prilagojene zunajbilančne obveznosti

⁶ Zajamčeni (angl. *covered* ali *guaranteed* ali *reimbursable* ali *repayable*) depoziti so depoziti, ki so po zakonodaji upravičeni do jamstva in so že omejeni z višino kritja.

7.2.4 Kritje

Najprej sem primerjala vrste depozitov, ki jih jamstvene sheme krijejo. V vseh desetih državah je jamstvo zagotovljeno tudi za depozite v tujih valutah, prav tako so tuji lastniki depozitov obravnavani enako kot domači lastniki depozitov (ni razlik v višini kritja ali splošni ravni zaščite). V skladu z Direktivo 94/19/ES Evropskega parlamenta in Sveta pa so iz kritja izvzeti medbančni depoziti (Barth et al., 2008).

Poleg depozitov, ki jih izključuje direktiva, so iz jamstva izključeni tudi depoziti finančnih institucij, zavarovalnic, pokojninskih, zavarovalniških in privatizacijskih skladov. Hkrati pa Estonija, Slovenija in Poljska uporabljajo različna merila za jamčenje korporacijskih depozitov. Obenem vsi sistemi krijejo depozite v domačih bankah, ki poslujejo v tujini ter ponujajo dodatno kritje za podružnice tujih bank. Obstajajo pa razlike v vrstah institucij, znotraj katerih je jamstvo zagotovljeno. Tako večina držav jamči izključno za depozite v bankah, medtem ko je v Litvi, Latviji, na Madžarskem in v Estoniji jamstvo razširjeno na kreditne zadruge, hranilnice in posojilnice (Nenovsky & Dimitrova, 2008, str. 6, 7).

Sistemi jamstva za bančne vloge v izbranih državah nudijo različno visoka jamstva. V spodnji tabeli sta prikazani višina kritja in prisotnost »sozavarovanja« v višini 10 % depozitov, podani so tudi podatki o maksimalnem izplačilu.

Tabela 5: Višina kritja in »sozavarovanje«

Država	Višina kritja (v EUR)	»Sozavarovanje« v višini 10 % depozitov	Maksimalno izplačilo (v EUR)
Ciper	22.222	Da	20.000
Češka	27.777,78	Da	25.000
Estonija	od 31. 12. 2003 - 7.010	Da	6.391
	od 31. 12. 2005 - 14.203		12.782
	od 31. 12. 2007 - 22.222		20.000
Latvija	od 1. 1. 2006 - 15.000	Ne	15.000
	od 1. 1. 2008 - 20.000		20.000
Litva	od 1. 1. 2004 - 14.481	Da ⁷	13.323
	od 1. 1. 2007 - 17.377		15.929
	od 1. 1. 2008 - 20.000		18.300
Madžarska	25.925	Da ⁸	23.728
Malta	22.222	Da	20.000
Poljska	22.500	Da ⁹	20.350
Slovaška	22.222	Da	20.000
Slovenija	22.000	Ne	22.000

Vir: European Commission, Joint Research Centre, Scenario Analysis: Estimating the effects of changing the funding mechanisms of EU Deposit Guarantee Schemes, 2007.

⁷ Do 31. 12. 2006 za depozite v velikosti od 2.896 EUR do 15.929 EUR, do 31. 12. 2007 za depozite v velikosti od 2.896 EUR do 17.377 EUR, po 1. 1. 2008 za depozite v velikosti od 3.000 EUR do 20.000 EUR.

⁸ Za depozite višje od 3.955 EUR obstaja »sozavarovanje«, za manjše se jamči v celoti.

⁹ »Sozavarovanje« obstaja za depozite večje od 1.000 EUR in manjše od 22.500 EUR.

Očiten je razkorak med tremi baltskimi državami (Litva, Latvija, Estonija) in ostalimi sedmimi državami. Te tri države so svojo zakonodajo o sistemih zajamčenih vlog najpozneje prilagodile evropski zakonodaji. Tako so šele leta 2008 dvignili raven minimalnega kritja na 20.000 EUR, kot to zahteva direktiva iz leta 1994. Hardy in Nieto (2008, str. 24) opozarjata, da tudi prevelika višina jamstva zajamčenih vlog povzroča nestabilnost bančnega sistema. Za države Evropske unije bi bilo zato smotrno uvesti tudi maksimalno višino kritja.

Vendar pa nam podatki o absolutni vrednosti kritja ne dajo jasne slike. Bolj uporaben podatek je relativna velikost kritja. Upoštevati moramo različne gospodarske značilnosti posameznih držav, da lahko ugotovimo, ali je kritje v posamezni državi dejansko nižje kot v drugi. Mnogi avtorji zato za primerjavo med državami uporabljajo relativno kritje ali kritno razmerje (angl. *coverage ratio*). Zapišemo ga s spodnjo enačbo:

$$\text{Relativno kritje} = \frac{\text{višina kritja}}{\text{BDP p.c.}} \quad (1)$$

Pri tem se običajno uporabi bruto domači proizvod na osebo v paritetah kupne moči. Druga mera relativne velikosti kritja pa je razmerje med višino kritja in depoziti na osebo. V spodnji tabeli so prikazana kritna razmerja, izračunana po zgornji enačbi (1) za izbrane države za leti 2002 in 2006, dodala pa sem jim še izračun relativne spremembe.

Tabela 6: Kritna razmerja

	Češka	Estonija	Latvija	Litva	Madžarska	Poljska	Slovaška	Slovenija
2002	3,5	0,5	1,4	3,1	1,8	3,6	4,2	1,6
2006	2,3	1,3	1,2	2,1	2,8	3,2	2,5	1,5
$\frac{\text{razm.06} - \text{razm.02}}{\text{razm.02}}$	-0,34	1,60	-0,14	-0,32	0,56	-0,11	-0,40	-0,06

Vir: N. Nenovsky & K. Dimitrova, *Deposit insurance during EU accession, 2003*, str. 10; N. Nenovsky & K. Dimitrova, *Deposit over-insurance in EU accession countries - a moral hazard boomerang to the Euro Area?*, 2008, str. 32.

Kritje se je glede na velikost BDP p.c. med letoma 2002 in 2006 povečalo le v Estoniji in na Madžarskem. V drugih državah je opazno zmanjšanje kritnega razmerja, pri čemer je največji padec na Slovaškem, sledi pa ji Češka. To sta tudi državi, ki med letoma 2002 in 2006 nista spreminjali višine jamstva za depozite. Nenovsky in Dimitrova navajata (2008, str. 11), da je optimalno kritno razmerje med 1 in 2. Leta 2002 so ta kriterij izpolnjevale le Latvija, Madžarska in Slovenija. Do leta 2006 so Češka, Latvija, Litva, Poljska, Slovaška in Slovenija uspele zmanjšati obseg relativnega kritja, Estonija ga je povišala v interval optimalnega, Madžarska pa ga je preveč zvišala. Tako so optimalno relativno kritje leta 2006 zagotavljali v Estoniji, Latviji in Sloveniji.

Čeprav je bil v novih državah članicah opazen trend zniževanja kritnega razmerja, pa je bilo povprečno razmerje v letu 2006 še vedno 2,4, medtem ko je bilo povprečje evro območja 1,2. Razlog za tako visoka kritja v novih članicah je potrebno iskati v

devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so države želele povrniti zaupanje v šibke domače bančne sisteme, ki so doživljali krize (Nenovsky & Dimitrova, 2008, str. 11).

Pri raziskovanju tržne discipline in jamstva depozitov Demirgüç-Kunt in Huizinga (2003, str. 397) ugotavljata, da na tržno disciplino pozitivno vpliva tudi »sozavarovanje«. Pri pregledu 10 držav lahko ugotovimo, da »sozavarovanje« ni prisotno le v Latviji in Sloveniji. Takšno stanje ni v nasprotju z evropsko zakonodajo, ki »sozavarovanje« le priporoča, ni pa obvezno.

Priporočila za oblikovanje sistemov zajamčenih vlog naročajo oblikovanje omejenega jamstva. Proučevane države so svoje jamstvo omejile v skladu z evropsko direktivo, hkrati pa še dodatno zaostrele pogoje za vključitev v jamstvo. S tega vidika države izpolnjujejo kriterije optimalnega jamstvenega sistema, problematičen je le znesek, do katerega jamčijo. Kljub vsemu so tudi na tem področju države dosegle izboljšave.

7.2.5 Ukrepanje

Pristojnosti, ki jih sistemi zajamčenih vlog imajo, se razlikujejo med državami, vsekakor pa je prav od njih odvisna škoda, ki prizadene bančni sistem. Ena izmed želenih lastnosti sistema je sposobnost hitrega izplačila zajamčenih depozitov. Ob dolgotrajnem čakanju na poplačilo so lahko lastniki depozitov oškodovani zaradi zmanjšane likvidnosti, poleg tega pa se zmanjša dejanska vrednost njihovih vlog, če jim niso poplačane zamudne obresti. BCBS in IADI dopuščata možnost, da se lastnik depozitov pritoži, če izplačilo ni bilo pravočasno opravljeno. Pri tem mora biti tudi čas za morebitne pritožbe omejen (BCBS & IADI, 2009, str. 18).

Učinkovitost procesov se tako lahko meri v času izplačila zajamčenih vlog. Po podatkih iz leta 2007 (Barth et al., 2008) je na Češkem, v Estoniji in na Slovaškem v povprečju do popolnega poplačila prišlo v treh mesecih, medtem ko je bila ta doba na Madžarskem še dva meseca daljša.

Dodatno je potrebno omejiti možno škodljivo delovanje uslužbencev bank. Države, v katerih ima sistem zajamčenih vlog zakonsko možnost ukrepati proti kršitvam zakona in delovanja jamstvenega sistema, so Češka, Latvija, Madžarska in Slovenija. To možnost je do sedaj izkoristila le Madžarska (Barth et al., 2008). Poleg tveganega poslovanja bank pa mora jamstveni sistem kontrolirati tudi izpolnjenost kapitalskih zahtev, likvidno sposobnost ter zmanjšanje kakovosti in velikosti sredstev banke (BCBS & IADI, 2009, str. 17).

V naslednji tabeli je prikazan pregled posameznih elementov sistemov zajamčenih vlog. Upoštevani so tisti elementi, ki pripomorejo k večji učinkovitosti jamstva.

Tabela 7: Prisotnost elementov sistema zajamčenih vlog, ki povečujejo njegovo učinkovitost

Država	Eksplicitni sistem	Izključnost določenih lastnikov depozitov in vrst depozitov	Minimalno jamstvo 20.000 EUR	»Sozavarovanje«	Mešano (zasebno in javno) upravljanje	Možnost intervencije v bankah	Obvezno članstvo	Tveganju prilagojeni prispevki	Možnost povečanja prispevkov	Razmerje med zajamčenimi depoziti in BDP p.c. v intervalu od 1 do 2
Ciper	1	1	1	1	1	0	1	0	1	np
Češka	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0
Estonija	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1
Latvija	1	1	1	0	0	1	1	0	0	1
Litva	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
Madžarska	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0
Malta	1	1	1	1	1	0	1	0	1	np
Poljska	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0
Slovaška	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0
Slovenija	1	1	1	0	0	1	1	/ ¹⁰	/ ¹¹	1

Legenda: 1 - da, 0 - ne, np - ni podatka.

8 Spremembe jamstva za depozite v času finančne krize

Čeprav je omejeno eksplicitno jamstvo v normalnih gospodarskih razmerah optimalno, je zagotavljanje visokega ali celo neomejenega kritja v primeru nestabilnega bančnega sektorja dovoljeno oziroma celo želeno. Z nastopom finančne krize so države začele sprejemati ukrepe, s katerimi bi preprečile paniko prebivalstva in ohranile zaupanje v domače finančne sisteme (Svet EU, 2008).

Mednje sodi tudi Slovenija, ki je izkoristila možnost neomejenega kritja. Do 31. decembra 2010 tako velja neomejeno jamstvo bank, hranilnic in Republike Slovenije. Banke jamčijo za izplačilo vlog do višine 22.000 EUR, nad tem zneskom pa Republika Slovenija. Če banke ne bodo sposobne izplačati zajamčenih vlog do navedene višine, bo tudi za te vloge jamčila država (Vprašanja in odgovori o zajamčenih vlogah, 2009).

Vendar samo povečanje obsega jamstva in dodatno državno jamstvo za depozite ne more zagotoviti večjega zaupanja v finančni sistem in s tem njegove stabilnosti. Po Garcii (2000, str. 47-51) morajo države med drugim upoštevati naslednja dejstva:

- sposobnost izplačila zajamčenih vlog,

¹⁰ V Sloveniji se jamstvo za bančne vloge financira »ex-post«, kar pomeni, da člani sistema ne vplačujejo rednih predhodnih prispevkov.

¹¹ Ker v slovenskem sistemu ni predhodnih prispevkov, ta podatek ne obstaja.

- časovno primernost uvedbe ukrepov,
- začasnost ukrepov.

Vpeljava jamstva, ki presega sposobnost države za izplačilo, ne bo povečala zaupanja vlagateljev v finančni sistem. Jamstvo mora biti prilagojeno realnemu finančnemu stanju gospodarstva, kar zahteva izključitev določenih vrst institucij, finančnih instrumentov ali upnikov iz jamstva (Garcia, 2000, str. 47). Izrazit primer neusklajenosti med višino jamstva in realnim finančnim stanjem gospodarstva je Irska. Irska je razširila jamstvo in sedaj jamči tako za depozite v bankah, kot tudi za obveznosti domačih bank do drugih finančnih institucij. Država sedaj jamči za 400 milijard evrov, kar je večje od dvakratnega letnega irskega bruto domačega proizvoda (Michael & Collins, 2008, str. 2).

Naslednji problem uvajanja razširjenega ali neomejenega jamstva je, kdaj ga uvesti. Neomejeno jamstvo ima na vlagatelje močan psihološki vpliv. Prehitra uvedba zmanjša tržno disciplino, ob prepozni uvedbi pa je zaupanje v bančni sistem že tako oslABLJENO, da ga je težko ponovno vzpostaviti (Garcia, 2000, str. 52).

Časovna komponenta povečevanja jamstva je bila v Evropski uniji oktobra 2008 izrednega pomena. Države so začele tekmovati v čim hitrejšem večanju jamstva za depozite. Vsaka država je želela zagotoviti, da bi depoziti ostali v domačih bankah, namesto da bi se selili v banke iz držav, ki ponujajo večje jamstvo. Tako so začele delovati bolj usklajeno, kar je vodilo do dviga minimalnega jamstva na 50.000 EUR (Hardy & Nieto, 2008, str. 8).

Blinder in Hubbard (2008, str. 2) pri prehajanju depozitov med državami zaradi večjega jamstva poudarjata pomen velikosti držav. V primeru hitrega povečanja jamstva na Irskem so v Veliki Britaniji sicer zaznali premik depozitov v irske banke, vendar v manjšem obsegu. Če bi jamstvo za depozite izrazito povečale ZDA, bi to po njunem mnenju lahko vodilo do enormnega priliva depozitov v ZDA in poslabšanja finančne stabilnosti ostalega sveta.

Ker je finančna kriza končen pojav, mora biti tudi povečano jamstvo za depozite časovno omejeno. S sprejetjem marčevske direktive (Directive 2009/14/EC, 2009) so se države Evropske unije obvezale, da bo do 31. decembra 2010 minimalno kritje znašalo 100.000 EUR. Pri tem ni natančno opredeljeno, ali in kako se bo minimalna višina jamstva znižala.

Po načelih BCBS in IADI (2009, str. 14) je časovna omejitev neomejenega jamstva nujna za preprečevanje moralnega hazarda. Evropska unija z direktivo sicer ni uvedla neomejenega jamstva, vendar ga dopušča. Hkrati je 100.000 EUR kritje, ki je precej visoko, zato bi se morale države EU držati podobnih načel kot pri uvedbi neomejenega kritja. Na zmanjševanje obsega jamstva je vlagatelje potrebno pripraviti, ker se njihova zaščita zmanjša. Ukinjanje mora biti postopno in pogojeno s kondicijo gospodarstva. Tudi

Garcia (2000, str. 52) se strinja s postopnim ukinjanjem neomejenega jamstva, kajti prehitra ukinitvev lahko povzroči ponovno nihanje stabilnosti gospodarstva.

SKLEP

Primerno oblikovana shema za zavarovanje bančnih vlog preko zaščite lastnikov bančnih vlog pozitivno vpliva na zaupanje v bančni sistem in tako ohranja finančno stabilnost. Primerjava shem v izbranih državah pokaže, da med državami obstajajo določene razlike, vendar te niso tako velike, da bi občutno zmanjševale finančno stabilnost in zaščito vlagateljev.

Optimalno oblikovano jamstvo je eksplicitno z omejenim kritjem. V vseh izbranih državah ta pogoj izpolnjujejo. V času finančne krize je še posebej pomemben hiter dostop do potrebnih in kakovostnih informacij, kar omogoča javno upravljanje. V osmih preučevanih državah je upravljanje mešano (javno in zasebno), medtem ko je v Sloveniji in Latviji samo javno. Pozitivno na finančno stabilnost vpliva tudi možnost intervencije jamstvenega sistema v nestabilnih bankah, kar je mogoče le v Latviji, Litvi in Sloveniji.

Problem napačne izbire so v vseh državah preprečili z uvedbo obveznega članstva. V devetih državah se jamstvo financira s predhodnimi rednimi prispevki finančnih institucij, pri čemer je samo Madžarska premije prilagodila tveganosti institucij. Zaradi finančne krize zbrana sredstva morda ne zadoščajo za izplačilo zajamčenih vlog, zato mora obstajati možnost povečanja prispevkov, kar ni mogoče v Latviji in Litvi. Poseben primer je Slovenija, ki sredstva zbira naknadno, vendar likvidnostne težave preprečuje pomoč države.

Države EU poskušajo s spreminjanjem shem za zavarovanje bančnih vlog zaščititi lastnike bančnih vlog in predvsem ohranjati zaupanje v bančni sistem. Skrajšanje časa za izplačilo zagotovo povečuje zaupanje. Prav tako tudi povečanje minimalne višine kritja oziroma dodatno državno jamstvo. Vendar vlagatelji, ki imajo več informacij o realnem finančnem stanju držav, vedo, da mnoge države nimajo potrebnih sredstev za izplačilo. Pristojne institucije priporočajo, da države posebno pozornost posvetijo tudi obdobju po koncu leta 2010, saj naj bi bilo minimalno kritje 100.000 EUR v veljavi le do takrat. Natančno bi bilo potrebno preučiti tedanje finančno stanje gospodarstev in jamstvo postopno zniževati, drugače bo ogrožena finančna stabilnost.

Pomanjkljivost shem za zavarovanje bančnih vlog v EU je, da so še vedno omejene na posamezno državo. Po drugi strani pa je vzpostavljen enoten trg finančnih storitev ter prosto poslovanje bank, s sedežem v državi Evropske unije, kjerkoli znotraj EU. Koristi iz poslovanja se lahko načeloma prosto prenašajo znotraj bančnih skupin, ki poslujejo v različnih državah EU. Nasprotno pa je zavarovanje vlog kot mehanizem, ki povečuje finančno stabilnost, še vedno organizirano na nacionalnih ravneh. Posamezna nacionalna

gospodarstva tako dejansko nosijo stroške vzdrževanja finančne stabilnosti. Tovrstne pomanjkljivosti so postale bolj izrazite v času finančne krize. Kljub vsem težavam, ki jih prinaša finančna kriza, je prav zaradi nje prišlo do hitrega in usklajenega sprejemanja ustreznih ukrepov na ravni Evropske unije, kar pospešuje nujno potrebno harmonizacijo shem za zavarovanje bančnih vlog med članicami EU.

LITERATURA IN VIRI

Barth, J. R., Caprio, G. Jr., Levine, R. (2008). *Bank regulations are changing: for better or worse? 2007 Database*. Najdeno 20. maja 2009 na spletnem naslovu http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/0,,contentMDK:20345037~pagePK:64214825~piPK:64214943~theSitePK:469382,00.html#Survey_III.

Basel committee on banking supervision, International association of deposit insurers (2009). *Core principles for effective deposit insurance systems*. Najdeno 20. maja 2009 na spletnem naslovu <http://www.bis.org/publ/bcbs151.pdf>.

Blinder, A. S., Hubbard, G., (2008, 15. oktober). Blanket deposit insurance is a bad idea. *The Wall Street Journal*, str. A17.

Demirgüç-Kunt, A., Huizinga, H. (2004). Market discipline and deposit insurance. *Journal of monetary economics*, 51, 375-399.

Demirgüç-Kunt, A., Kane, E. J., Laeven, L. (2008). Determinants of deposit-insurance adoption and design. *Journal of financial intermediation*, 17, 407-438.

Demirgüç-Kunt, A., Karacaovali, B., Laeven, L. (2005). *Deposit insurance around the world: A comprehensive database*. Najdeno 3. junija 2009 na spletnem naslovu <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/0,,contentMDK:20699211~pagePK:64214825~piPK:64214943~theSitePK:469382,00.html>.

Diamond, D. W., Dybvig, P. H. (1983). Bank runs, deposit insurance, and liquidity. *The journal of political economy*, 91 (3), 401-419.

Directive 2009/14/EC of the European parliament and of the Council of 11 March 2009 amending Directive 94/19/EC on deposit-guarantee schemes as regards the coverage level and the payout delay. (2009). *Official journal of the European union*. (L 68/3, 13. marec 2009).

Direktiva 94/19/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. maja 1994 o sistemih zajamčenih vlog. (1994). *Uradni list Evropskih skupnosti*. (L 135/5, 31. maj 1994).

Eisenbeis, R. A., Kaufman, G. G. (2006). Cross-border banking: Challenges for deposit insurance and financial stability in the European union. *Federal reserve bank of Atlanta: Working paper 2006-15*. Atlanta: Federal reserve bank of Atlanta.

European Commission, Joint Research Centre. (2007, februar). *Scenario Analysis: Estimating the effects of changing the funding mechanisms of EU deposit Guarantee Schemes*. Najdeno 10. junija 2009 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/internal_market/bank/guarantee/index_en.htm#report.

European Commission, Joint Research Centre. (2008, maj). *Investigating the efficiency of EU deposit guarantee schemes*. Najdeno 3. junija 2009 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/internal_market/bank/guarantee/index_en.htm.

European forum of deposit insurers. (2006). *Deposit guarantee systems: EFDI's first report*. Najdeno 28. aprila 2009 na spletnem naslovu <http://www.efdi.net/scarica.asp?id=102&Types=DOCUMENTS>.

Financial Stability Forum. (2001). *Guidance for developing effective deposit insurance systems*. Najdeno 10. marca 2008 na spletnem naslovu http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_0109b.pdf?noframes=1.

First Council Directive 77/780/EEC of 12 december 1977 on the coordination of the laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions. (1977). *Official journal*. (L 322, 17. december 1977).

Garcia, G. G. (1996). Deposit insurance: Obtaining the benefits and avoiding the pitfalls. *IMF Working paper 96/83*. Washington: International Monetary Fund.

Garcia, G. G. (2000). Deposit insurance: Actual and good practices. *IMF Occasional paper*. Washington: International Monetary fund.

Goddard, J., Molyneux, P., Wilson, J. O. S. & Tavakoli, M. (2007). European banking: An overview. *Journal of banking & finance*, 31, 1911-1935.

Hardy, D. C. L., Nieto, M. J. (2008). Cross-border coordination of prudential supervision and deposit guarantees. *IMF Working paper 08/283*. Washington: International Monetary Fund.

Hoggarth G., Jackson P., Nier E. (2005). Banking crises and the design of safety nets. *Journal of banking & finance*, 29, 143-159.

Ketcha, N. J. Jr. (1999). Deposit insurance system design and considerations. *BIS Policy paper 7* (str. 221-239). Basel: Bank for International settlements.

Komisija Evropskih skupnosti (2006). *Sporočilo Komisije evropskemu parlamentu in svetu v zvezi s pregledom direktive 94/19/ES o sistemih zajamčenih vlog*. Najdeno 12. julija 2009 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/guarantee/comm9419_sl.pdf.

Kyei, A. (1995). *Deposit Protection Arrangements - A survey. IMF Working paper 95/134*. Washington: International Monetary Fund.

Laffont, J., Tirole, J. (1991). The politics of government decision-making: A theory of regulatory capture. *The quarterly journal of economics*, 106 (4), 1089-1127.

Michael, J., Collins, J. (2008, 1. oktober). Competition Commissioner to examine Irish guarantee. *Irishtimes.com*. Najdeno 12. julija 2009 na spletnem naslovu <http://irishtimes.com/newspaper/breaking/2008/1001/breaking39.htm>.

Nenovsky, N., Dimitrova, K. (2003). *Deposit insurance during EU accession. William Davidson Institute Working paper No 617*. Michigan: The William Davidson Institute at the University of Michigan Business school.

Nenovsky, N., Dimitrova, K. (2008). *Deposit over-insurance in EU accession countries - a moral hazard boomerang to the Euro Area? »Paolo Baffi« Centre research paper series No 2008-20*. Milano: Università commerciale Luigi Bocconi.

Second Council directive 89/646/EEC of 15 december 1989 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and amending Directive 77/780/EEC. (1989). *Official journal*. (L 386, 30. december 1989).

Svet EU. (2008). 2894. *Zasedanje Sveta, Luxembourg, 7. oktober 2008 - sporočilo za javnost*. Najdeno 24. 5. 2009 na spletnem naslovu http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/SL/ecofin/103570.pdf.

Vprašanja in odgovori o zajamčenih vlogah. Najdeno 25. junija 2009 na spletnem naslovu <http://www.bsi.si/jamstvo-vlog.asp?MapaId=1035>.

Zakon o bančništvu. (2006). *Uradni list RS*. (št. 131/2006, 14. december 2006).

PRILOGE

KAZALO PRILOG

1	Seznam uporabljenih kratic	I
2	Terminološki slovar	I

1 Seznam uporabljenih kratic

BCBS - Baselski komite za bančni nadzor (angl. *Basel Committee on Banking Supervision*)

BDP p.c. - bruto domači proizvod na prebivalca

EFDI - Evropski forum zavarovateljev depozitov (angl. *European Forum of Deposit Insurers*)

EU - Evropska unija

EU-15 - Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Španija, Švedska, Velika Britanija

EU-10 - Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška, Slovenija

IADI - Mednarodno združenje zavarovateljev depozitov (angl. *International Association of Deposit Insurers*)

PC - odstotek, odstotni delež (angl. *per cent*)

RWBS - tveganju prilagojene bilančna vsota, garancije in postavke bilančne vsote (angl. *risk-weighted total balance sheet assets, guarantees and endorsements*)

RWOBS - preostale tveganju prilagojene zunajbilančne obveznosti (angl. *remaining risk-weighted off-balance liabilities*)

2 Terminološki slovar

bilančna vsota - velikost sredstev, s katerimi banka razpolaga, oziroma velikost njenih naložb

eksplicitno jamstvo - jamstvo, ki je določeno z zakonom

enotno dovoljenje (angl. *single passport*) - dovoljenje za poslovanje, ki ga kreditna institucija pridobi v posamezni državi članici EU, velja v vseh državah članicah

»Ex-ante« **financiranje** - predhodno zbiranje sredstev v obliki rednih premij

»Ex-post« **financiranje** - naknadno zbiranje sredstev v primeru propada banke

implicitno jamstvo - jamstvo zakonsko ni določeno, vendar se predvideva, da bo po potrebi jamčila država

likvidnost - zmožnost plačila

moralno tveganje (moralni hazard) - nagnjenost vlagatelja, da izbere banko brez presoje njene zanesljivosti, ker so njegove vloge zavarovane v vsakem primeru

napačna izbira (angl. *adverse selection*) - nagnjenost bolj tveganih bank k vključevanju v jamstveni sistem in manj tveganih bank k temu, da se ne vključijo, če je članstvo prostovoljno

naval na banko (angl. *bank run*) - umikanje depozitov iz bank, ker se vlagatelji bojijo propada banke

nesoglasja med institucijami (angl. *interagency friction*) - pojav, ko zaradi nejasno določenih pristojnosti in nalog posameznih institucij prihaja do težav pri zagotavljanju informacij, kar onemogoča učinkovito delovanje institucij

»paybox« sistem - sistem jamstva z ozkim naborom sredstev, ki običajno skrbi le za izplačevanje zajamčenih vlog

princip kontrole domače države (angl. *home country control*) - država na svojem ozemlju nadzira delovanje domačih in tujih institucij

princip vzajemnega priznavanja (angl. *mutual recognition*) - bančni sistem ene države članice priznava bančni sistem druge države članice Evropske unije

problem agentov - neskladje v odnosu med principalom in agentov, ker agent ne izpolnjuje nalog in ne zasleduje ciljev, ki jih zahteva principal

regulacijska zanka (angl. *regulatory capture*) - situacija, ko državni regulacijski organi namesto javnih zasledujejo zasebne interese posameznih skupin

sozavarovanje (angl. *coinsurance*) - element jamstva za preprečevanje moralnega tveganja, pri katerem vlagatelj sam nosi breme določenega odstotka izgub, če njegova vloga postane nerazpoložljiva (omejitev izplačane vsote na določen odstotek zajamčene vloge)